EXISTĂ CONSENS DE A COMBATE TRAFICUL DE MIGRANȚI ÎN ERA DIGITALĂ?

IS THERE CONSENSUS TO COMBAT SMUGGLING OF MIGRANTS IN THE DIGITAL AGE?

COJOCARI Ion,
doctorand, USM

CZU: 343.6-054.7:341.231.14:004

Summary

The article analyses the criminal legislation of the Republic of Moldova in relation to international standards for the protection of migrants' rights. The article is an attempt to strike a balance between migrants' access to privacy and the public interest in combating smuggling of migrants in the digital age. The search for consensus arises in response to the question of the extent to which the judicial act will have a higher level of legitimacy when the state has the broad margin of appreciation to assess the interference in the migrant's private life in the internet.

Keywords: *smuggling of migrants, digital age, private life, migrants, trafficking, penal code, the organisation of the illegal migration.*

Introducere

După adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului, pe plan mondial, au fost create trei sisteme regionale de protecție a drepturilor omului, și anume sistemul african, american și cel european[1][2]. Aceste sisteme sunt diferite, ele au început să se dezvolte independent una față de alta și față de sistemul universal, ca ulterior fiecare curte regională de protecție a drepturilor omului, să creeze propria sa practică judecătorească, și să ridice nivelul calității acestora, conform principiului statului de drept și securității juridice [3, 451].

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare: Curte sau CtEDO), a dezvoltat propria sa practică, prin crearea mecanismului de balansare a valorilor fundamentale ale omului[4]. Protecția vieții private a fiecărei persoane este una din prioritățile de bază a Curții, iar faptele care atentează la această valoare, pot fi considerate ca vicii fundamentale. În anumite condiții, Curțile pot lua măsuri necesare de restricționare a dreptului omului pentru a proteja un drept fundamental și al armoniza în conjuncție cu protecția unui interes public[5].

Căutarea consensului național și internațional, ajută țările să identifice și să definească viciul fundamental, în lupta cu fenomenul care atentează la valorile fundamentale. Iar, incriminarea normei penale, are menirea de a asigura protecția unui drept garantat de către Convenție și de Constituția Republicii Moldova.

Republica Moldova a ratificat Convenția Internațională privind Infracțiunile Transnaționale Organizate, și protocoalele adiționale la ea[6]. În acest context,

există previzibilitatea că, în țară există un consens în lupta cu fenomenul traficului de ființe umane, copii sau migranți.

Persoanele care utilizează tehnologiile informaționale, ca sursă de colectare și răspândire a informației, se bucură de protecția dreptului la libera exprimare prevăzut la art.19 a Declarației Universale a Drepturilor Omului, art. 19 a Convenției despre drepturile civile și politice (sistemul universal), și art.10 CEDO. Totodată, libertatea de exprimare este balansată prin prisma art. 8 CEDO , atunci când tehnologiile informaționale ține de viața privată a persoanei sau de drepturile migranților. Traficul de migranți este considerat un viciu fundamental, care împiedică dezvoltarea drepturilor omului, a persoanei care dorește să se dezvolte și să se regăsească în altă țară, având statut de migrant. Iar utilizarea surselor informaționale, în scopuri prejudiciabile, eludând realitatea, ar aduce la concluzia că, făptuitorul are un scop personal de a stăpâni drepturile migranților și de a prejudicia interesele publice ale statului. Atitudinea făptuitorului este desprețuitoare față de demnitatea umană, dacă ființa umană este considerată obiect al intereselor sale prejudiciabile.

În articol atragem atenție, ce înseamnă un consens național și internațional în lupta cu traficul de migranți, și care sunt provocările statelor în era digitală, atunci când persoanele sunt supravegheate, selectate și recrutate prin intermediul tehnologiilor informaționale.

Metoda de cercetare a subiectului în cauză își are origine de la protecția drepturilor fundamentale garantate de standardele internaționale de protecție a drepturilor omului și/sau a migranților. La fel, se încearcă căutarea definiției, prin prisma circumstanțelor excepționale și provocărilor impuse de pandemia cu COVID 19, în lupta cu infracțiunile transnaționale organizate. Astfel, metoda de cercetare este metoda comparativă a sistemelor de drept, precum și a practicii judecătorești internaționale.

În articol încercăm să înțelegem dacă există consens național, și dacă acesta nu contravine celui internațional ținând cont de provocările erei digitale și a circumstanțelor excepționale, care impun anumite restricții drepturilor fundamentale ale omului.

Rezultate obținute

Probabil, una din provocările cu care se confruntă comunitatea internațională, și Republica Moldova inclusiv, la momentul actual, ține nemijlocit de protecția drepturilor și libertăților omului în domeniul tehnologiilor informaționale. Întradevăr, tehnologiile informaționale are multe avantaje, care cuprinde și domeniul dreptului: ele ajută la îmbunătățirea nivelului de securizare a vieții private; la protecția libertății și securității publice; soluționează chestiuni operativ de investigații, menținându-se operativitatea și înalta eficiență de protecție a drepturilor omului [7, p.292].

În viziunea noastră, tehnologiile informaţionale pot avea avantaje şi la verificarea autoturismelor, la intrarea, ieşirea, şederea sau tranzitarea teritoriului Republicii Moldova. Astfel, autorităţile vor putea identifica traficanţii în baza autoturismelor supuse controlului, şi a persoanelor care conduc acest mijloc de transport[8, p.13]. S. L. T. J. Ligthart au menţionat că, tehnologiile informaţionale pot avea impact şi asupra altor domenii a dreptului, ei au identificat conceptul: „Neuroimagini criminalistice coercitive", pentru detectarea minciunii sau identificarea infractorilor [9].

Astfel, încalcă oare tehnologiile informaţionale dreptul atât a migranţilor, precum şi a altor persoane la viaţă privată, rămâne a fi o întrebare destul de raţională?

Pentru a răspunde la întrebarea nominalizată, trebuie să specificăm că, în Codul penal al Republicii Moldova nu există vreo normă care să asigure efectiv protecţia drepturilor migranţilor. Totodată, în Codul penal există norma de "organizarea migraţiei ilegale", care se referă mai mult la protecţia interesului public, de a proteja securitatea teritorială al Republicii Moldova[10][11, p.136]. De aceea, atunci în autorităţile Republicii Moldova, limitează dreptul la viaţă privată a migrantului sau a făptuitorului, stipulat în alin.2 al art.8 a Convenţiei Europene a Drepturilor Omului (În continuare: Convenţie sau CEDO),[12] invocă protecţia interesului public. Astfel, prin interes public înţelegem protecţia securităţii naţionale, de aceea norma penală este amplasată în Capitolul XVII al Codului penal al Republicii Moldova, şi anume: "infracţiuni contra autorităţilor publice şi securităţii de stat". Obiectul juridic special al infracţiunii este "relaţiile sociale cu privire la desfăşurarea în condiţii de legalitate a organizării intrării, şederii sau tranzitării teritoriului statului sau a ieşirii de pe acest teritoriu a persoanei care nu este nici cetăţean, nici rezident al acestui stat"[13, p.1145].

Totodată, Republica Moldova a ratificat Convenţia Internaţională împotriva crimei transnaţionale organizate şi Protocolul adiţional împotriva traficului de migranţi.[6][14] Acest lucru ar însemna că există *ad initio* o poziţie, cu privire la un consens privind urmărirea scopului legal de a combate traficul de migranţi. Această poziţie ridică nivelul de încredere a autorităţilor judecătoreşti, a legitimizării actului judecătoresc, atunci când examinează cazurile privind protecţia drepturilor migranţilor.

Articolul 8 din CEDO, este o normă calificată (de blanchetă), de aceea statul are o marjă de apreciere mai mare de a aplica legea[15]. Totodată, legiuitorul european în alin.2 al art.8 CEDO a stabilit scopul legal care trebuie să-l urmărească statul atunci, când limitează un drept fundamental. Din lege din practica judecătorească a CtEDO, nu reiese clar în ce măsură autorităţile statului pot limita un drept fundamental atunci când protejează un interes public, prioritar ar fi trebuit să se atragă atenţie asupra integrităţii teritoriale a statului, sau interesele publice de a apărare a drepturilor migrantului.

Trebuie să recunoaştem că, conform art. 6 a Protocolului Adiţional împotriva traficului ilegal de migranţi la Convenţia internaţională privind infracţiunile

transnaţional organizate (în continuare Protocol SIM CTOC), statul are la dispoziţie propria discreţie de a incrimina faptele prejudiciabile care ţin de prevenirea infracţiunii conform Protocolului. Astfel, Republica Moldova, în loc de noţiunea ”traficului de migranţi” conform Protocolului SIM CTOC a introdus răspundere penală pentru ”organizarea migraţiei ilegale”. Totodată, ţinând cont de pârghiile largi al legiuitorului privind incriminarea faptei potrivit articolul 6 din Protocolul SIM CTOC, apare întrebarea care este nivelul de protecţie a drepturilor migranţilor în era digitală, şi există oare un consens la nivel naţional care ar proteja un interes public de protecţie a vieţii private, atunci când sunt folosite tehnologiile informaţionale?

Pentru a răspunde la întrebarea nominalizată mai sus, trebuie să recunoaştem că, domeniul digital are strânsă legătură de combaterea traficului de migranţi. Căutarea unui loc de muncă în internet, a devenit o posibilitate de a găsi o sursă de existenţă înafara ţării. Iar, libertatea de a circula şi a munci în Uniunea Europeană pentru migranţi, oferă traficanţilor o legalizare a activităţii acestora de a organiza transportarea migranţilor care aceştia o desfăşoară, fără a supusă anumitor verificări la frontiera de stat. Astfel, şi supravegherea activităţilor traficante implică anumite proceduri legale de interferenţă în viaţa privată a migranţilor şi a traficanţilor. Deseori, aceste proceduri sunt complicate, deoarece implică şi o colaborare dintre state, pentru a identifica infracţiunile transnaţionale organizate. În această ordine de idei, autorităţile pot să se confrunte cu situaţii când pentru obţinerea datelor informaţionale despre infractori şi victime, să nu se ceară consimţământul acestora, pentru a îndeplini eficient, măsurile operativ de investigaţie. Acest lucru creează o situaţie, că statul trebuie singur să-şi stabilească propriile reguli de joc conform marginii de apreciere ale sale,[16] în conformitate cu principiul subsidiarităţii[17]. Această concluzie reiese din prevederile lărgite al art.8 alin 2. al Convenţiei Europene pentru Drepturile Omului (CEDO), şi anume, termenul de ”securitate publică”, sau protecţia altui drept ca, condiţie obligatorie de concurenţă dintre un drept privat şi un interes public, se bazează pe dispoziţiile legale explicative ale statului. Astfel, este logic că, statul se află într-o poziţie mai bună decât CtEDO, deoarece interpretarea legii naţionale ţine de fiecare stat în parte. În acest context, pentru legitimizarea scopului urmărit de legiuitor, hotărârile instanţelor judecătoreşti naţionale trebuie să corespundă anumitei raţiuni, bazate pe aspecte de morală şi logică pentru ca aceasta să corespundă spiritului legal al protecţiei drepturilor omului, în măsură, să nu blocheze consensul internaţional, în cazul dacă acesta există [18, p.60].

În anului 2021, Uniunea Europenă a adoptat o strategie nouă de a combatere traficul de fiinţe umane şi de migranţi, conform provocărilor informaţionale din ultimul timp. Astfel, în calitate de priorităţi sunt stabilite următoarele obiective: ”reducerea cererii care favorizează traficul; destrămarea modelului de afaceri al traficanţilor, atât online, cât şi offline; protejarea, sprijinirea şi consolidarea capacităţii de acţiune a victimelor, cu un accent special pe femei şi copii; promovarea cooperării internaţionale”[19].

În legislaţia Uniunii Europene există angajamentul statelor de a ratifica şi de a incrimina infracţiunea ”traficului de migranţi” în legislaţia naţională. Această concluzie reiese din art. 6 a Protocolului Adiţional SIM CTOC, care are următoarea formulare: ” Fiecare stat parte adoptă de asemenea măsuri legislative şi alte măsuri necesare pentru a conferi caracterul de infracţiune a) traficului ilegal de migranţi; b) atunci când faptele au fost comise în scopul de a permite traficul ilegal de migranţi: (i) confecţionării unui document de călătorie sau de identitate fraudulos; (ii) faptei de a furniza sau de a poseda un asemenea document; c) faptei de a permite unei persoane, care nu este nici cetăţean, nici rezident permanent, să rămână în statul respectiv fără a respecta condiţiile necesare şederii legale în acel stat, prin mijloacele menţionate la lit. b) a prezentului paragraf sau prin orice alte mijloace ilegale.”.[14]

Aşadar, statul are mai mare marja de apreciere a limitării dreptului fundamental şi de a interpreta caracterul infracţional al faptei conform Protocolului Adiţional SIM CTOC?

Articolul 263 CP al României (traficul de migranţi), se asimilează şi cu Protocolului Adiţional împotriva traficului de fiinţe umane (TIP CTOC) [20]. Norma penală cuprinde acţiuni a laturii obiective a componenţii de infracţiune a ”traficului de fiinţe umane”, similară cu cea din Republica Moldova, şi anume: racolarea, îndrumarea, călăuzirea, transportarea, transferarea sau adăpostirea unei persoane [21]. Aceste acţiuni, înafara de acţiunea ”transportare”, nu cad sub incidenţa Protocolului SIM CTOC, şi sunt în corespundere mai mult cu Protocolul Adiţional TIP CTOC. În schimb, alin.3 al art. 264 Codul penal al Poloniei prevede norma ”organizarea migraţiei ilegale” ca, circumstanţă agravantă la infracţiunea de trecere ilegală a frontierei de stat. Astfel, noţiunea ”trafic de migranţi” conferită de Protocolul SIM CTOC, nu se regăseşte în Codul penal al Poloniei.[22] De aceea, consensul privind combaterea traficului de migranţi în lumea digitală rămâne încă un subiect de dezbateri.

Totodată, cooperarea dintre state este reglementată şi de articolul 10 al Protocolului SIM CTOC, care prevede un număr de măsuri pe care statele le pot întreprinde în scopul prevenirii infracţiunii traficului de migranţi, şi oferă schimb despre informaţii altui stat despre un cetăţean în cauză pe următoarele dimensiuni: ”la punctele de îmbarcare şi de destinaţie, precum şi itinerarele, transportatorii şi mijloacele de transport despre care se ştie sau se bănuieşte că sunt utilizate de o grupare infracţională organizată pentru comiterea faptelor prevăzute de art. 6 din protocol; identificarea şi metodele de organizare a grupurilor infracţionale organizate despre care se ştie sau se bănuieşte că ar comite faptele prevăzute de art. 6 al prezentului protocol; autenticitatea şi caracteristicile documentelor de călătorie eliberate de către un stat parte, precum şi furtul de documente de călătorie sau de identitate noi ori utilizarea necorespunzătoare a acestora; mijloacele şi metodele de ascundere şi de transport al persoanelor, modificarea, reproducerea ori cumpărarea ilegală sau orice alt fel de uz necorespunzător al documentelor de călătorie

ori de identitate utilizate pentru comiterea faptelor prevăzute de art. 6 al prezentului protocol şi mijloacele de detectare a acestora; datele experienţei de ordin legislativ, precum şi practicile şi măsurile ce vizează prevenirea şi combaterea faptelor prevăzute de art. 6 al prezentului protocol; şi problemele ştiinţifice şi tehnice utile pentru descoperire şi reprimare, în scopul întăririi reciproce a capacităţii lor de prevenire şi combatere a faptelor prevăzute de art. 6 al prezentului protocol, de începere a anchetelor asupra acestor fapte şi de urmărire a autorilor".[14]

Măsurile luate de către state direct sau indirect pot îngrădi un drept fundamental, iar substanţa informaţiei poate constitui secret de stat. În legătură cu acest fapt, prevenirea infracţiunilor pe seama intereselor victimelor poate fi o povară pentru drepturile migranţilor sau a persoanelor care beneficiază protecţie internaţională, deoarece aceste pot să nu fie admite în genere în procesul de judecată, dacă interesele migrantului se intersectează cu interesele statului. [23] Astfel, identificarea existenţei consensului naţional este absolut necesar deoarece putem să determinăm în ce măsură Republica Moldova îşi îndeplineşte obligaţiile conform Protocolului nominalizat.

Republica Moldova a adoptat strategia naţională de prevenire şi combatere a traficului de fiinţe umane pentru anii 2018-2023.[24] În strategie se ridică mai multe probleme, una din care este, neclaritatea investigaţiilor cu privire la utilizarea tehnologiei informaţionale, inclusiv a celei dezvoltate. Acest lucru atestă că, nivelul de interferenţă în domeniul drepturilor omului, încă nu este suficient de ridicat. Or, dacă vom avea o faptă prejudiciabilă care se va săvârşi în reţelele de socializare, şi nu va fi prevăzută de Codului penal, atunci care va fi eficienţa combaterii şi prevenirii traficului de migranţi, conform strategii naţionale a Republicii Moldova?

Concluzie

Codul penal al Republicii Moldova, nu prevede o normă penală care ar prevedea răspundere penală pentru fapta prejudiciabilă de "trafic de migranţi". Modalitatea recrutării persoanelor pot avea loc şi în internet, în măsura în care acţiunea prejudiciabilă de "recrutare frauduloasă " nu este prevăzută de Protocolul SIM CTOC. În viziunea noastră, Protocolul SIM CTOC, este prea larg în interpretări, iar statele trebuie să adapteze legislaţia, în lumina condiţiilor actuale. Ajustarea legislaţiei, de a combatere acţiunile prejudiciabile săvârşite în internet, ar descuraja acţiunile prejudiciabile a traficanţilor, care sau adaptat la condiţiile tehnologiilor informaţionale, şi trag foloase pe seama migranţilor din diferite ţări ale lumii.

Referinţe bibliografice:

1. Universal Declaration on Human Rights, proclaimed by the United Nations General Assembly in Paris on 10 December 1948 (General Assembly resolution 217 A). [citat 15.12.2021]. Disponibil: https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf

2. Cerna, C. M., [*Regional Human Rights Systems/The Library of Essays on International Human Rights*] (ISBN 13: 978-1-4094-3911-0), Volume V, New York, NY 10017, USA 2016.
3. Meierhenrich, J., Loghlin, M., [The Cambridge Companion to the Rule of Law] (ISBN 978-1-316-51213-5), page.451. University Printing House, Cambridge CB2 8BS, United Kingdom 2021.
4. Case of Mamarkulov and Askarov v. Turkey (Applications nos. 46827/99 and 46951/99) Points 123-125. [citat 15.12.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22fulltext%22:[%22askarov%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-68183%22]}
5. Case of Niemietz versus Germany, (Application no. 13710/88), Chamber, Judgment, Strasbourg. 16.12.1992. [citat 15.12.2021]. Disponibil : https://hudoc.echr.coe.int/eng/#{%22fulltext%22:[%22niemietz%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57887%22]}
6. Convenţia Naţiunilor Unite împotriva crimei transnaţionale organizate. *Rezoluţia Adoptată de Adunarea Generală* [fără referire la o comisie principală (A / 55/383)] 55/25. [citat 15.12.2021]. Disponibilă: https://www.unodc.org/pdf/crime/a_res_55/res5525e.pdf
7. Klitou D. [*Privacy-Invading Technologies and Privacy by Design/ Safeguarding Privacy*], *Liberty and Security in the 21st Century (*ISSN 1570-2782, ISBN 978-94-6265-025-1*),* Volume 25, Library of Congress Control Number: 2014942017. © T.M.C. ASSER PRESS and the author 2014.
8. Feldman, G., [*The Gray Zone/ Sovereignty, Human Smuggling, and Undercover Police Investigation in Europe*], Stanford, California : Stanford University Press, 2019. | Series: Anthropology of policy |Includes bibliographical references and index. Identifiers: LCCN 2018027720 | ISBN 9780804799225 (cloth : alk. paper) | ISBN 9781503607651 (pbk. : alk. paper). Page 13.
9. Reins L., Sjors L. T. J. Ligthart, [*Regulating New Technologies in Uncertain Times/Information Technology and Law Series*] Volume 32(ISBN 978-94-6265-279-8), Page 292, " Conclusions and Policy implications". Published by T.M.C. ASSER PRESS, The Hague, The Netherlands 2019. [citat 15.12.2021]. Disponibil: http://www.springer.com/series/8857
10. Codul penal al Republicii Moldova. Publicat la 14.04.2009 în Monitorul Oficial Nr. 72 74 art. 195. Modificat prin LP116 din 09.07.20, MO193/27.07.20, art.372; în vigoare 27.07.20. Articolul 362[1] alin.4. [citat 15.12.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122429&lang=ro#
11. COJOCARI I. Infracţiunea de organizarea migraţiei ilegale: Subiectul Infracţiunii. În: *Revista Naţională de Drept,* nr. 2 (244), 2021. Chişinău 2021.

12. European Convention on Human Rights, F-67075 Strasbourg cedex, 4 November 1950 and came into force in 1953. [citat 15.12.2021]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf
13. Brînza, S. Stati, V. *Tratat de Drept penal, partea specială*. Vo. II, Chişinău 2015. ISBN 978-9975-53-468-0.
14. Protocolul împotriva traficului ilegal de migranţi pe calea terestră, a aerului şi pe mare, adiţional la Convenţia Naţiunilor Unite împotriva criminalităţii transnaţionale organizate. [citat 15.12.2021]. Disponibil: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?idt=38602
15. Londras, F., Dzehtsiarou, K. *Great Debates on the European Convention on Human Rights/Palvare Great Dabates in Law. (*ISBN 978–1–137–60731–7), under exclusive licence to Macmillan Publishers Ltd, part of Springer Nature 2018. London 2018.
16. Protocol No. 15 amending the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, in force August 01, 2021. [citat 15.12.2021]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Protocol_15_ENG.pdf
17. Interhandel Case (Switz. v. U.S.), 1959 International Court of Justice. 6 (Mar. 21). [citat 15.12.2021]. Disponibil: http://www.worldcourts.com/icj/eng/decisions/1959.03.21_interhandel.htm
18. Jens T. Theilen, *European Consensus between Strategy and Principle/Beiträge zum ausländischen öffentlichen Recht und Völkerrecht*, The Uses of Vertically Comparative Legal Reasoning in Regional Human Rights Adjudication. ISBN 978-3-8487-8091-4. Baden-Baden 06.04.2021.
19. Communication from the Commission to European Parliament, the Council, the Economic and Social Committe and the Committee of the regions on the EU Strategy on Combatting Trafficking in Human Beings 2021-2025. Brussels, 14.4.2021 COM(2021) 171 final. [citat 15.12.2021]. Disponibil: https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files_en?file=2021-04/14042021_eu_strategy_on_combatting_trafficking_in_human_beings_2021-2025_com-2021-171-1_en.pdf
20. Resolution A/RES/55/25 adopted by the UN General Assembly: *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. 15 November 2000. [citat 15.12.2021]. Disponibil: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/united_nations_protocol_on_thb_en_4.pdf
21. Codul penal al României (Legea nr. 286/2009 1). În: *Monitorul Oficial al României* nr. 510 din 24 iulie 2009. [citat 15.12.2021]. Disponibil: http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Romania-RO.html
22. Kodeks karny, Dz.U.2020.1444 t.j. | Akt obowiązujący, Wersja od: 22 czerwca 2021 r. do: 31 grudnia 2021 r. USTAWA z dnia 6 czerwca 1997 r. [citat

15.12.2021]. Disponibil: https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/kodeks-karny-16798683
23. Case of Ozdil and others v. Moldova (Application no. 42305/18) Chamber, Judgement, Strasbourg, 11 June 2019, Final, 11.09.2019. [citat 15.12.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-193614%22]}
24. Hotărârea Guvernului nr.468 din 22.05.2018*, Strategia Națională privind combaterea traficului de ființe umane pentru anii 2018-2023*. [citat 15.12.2021]. Disponibil: http://www.antitrafic.gov.md/public/files/anexa_nr.1_461.docx